

ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Олег Пошедін,
кандидат історичних наук,
начальник кафедри міжнародних відносин
Національного університету оборони України

У статті розглядається особливість співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору у світлі рішень саміту НАТО у Лісабоні.

Ключові слова: зовнішня політика України, безпека, Російська Федерація, стратегічна концепція НАТО.

The article considers the features of cooperation between Ukraine and NATO through the prism of NATO Summit in Lisbon.

Keywords: foreign policy of Ukraine, security, The Russian Federation, The Strategic concept of NATO.

Шляхи розвитку зовнішньої політики України протягом 2010 р. перебували у центрі багатьох дослідників. Деякі обґрунтовували необхідність корекції зовнішньополітичного курсу попередньої влади [2]. Другі піддавали критиці ці зміни [13]. Інші аналізували сучасні зміни у системі європейської безпеки, підкреслюючи, що Україна при визначенні власних зовнішньополітичних пріоритетів повинна враховувати ці зміни [7, 8]. Окремі автори відверто критикували нову українську владу за продовження співробітництва з НАТО [6].

Автор запропонованої статті спробує дати власну характеристику зовнішньої політики України на євроатлантичному напрямку у контексті рішень саміту НАТО у Лісабоні.

Прийняття Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» окремими політиками, журналістами та громадянами України було сприйнято як радикальна зміна зовнішньополітичного курсу України. Такий підхід навряд чи можна вважати адекватним, бо першим пунктом статті 11 Закону однозначно визначається, що «Україна як європейська позаблокова держава здійснює відкриту зовнішню політику і прагне співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, уникаючи залежності від окремих держав, груп держав чи міжнародних структур». І далі читаємо, що «дотримання Україною політики позаблоковості означає неучасть України у військово-політичних союзах, пріоритетність участі у вдосконаленні та розвитку європейської системи колективної безпеки, продовження конструктивного партнерства з Організацією Північноатлантичного договору та іншими військово-політичними блоками з усіх питань, що становлять взаємний інтерес» [10].

Основні положення Закону «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» з питань євроатлантичного співробітництва конкретизовано Указом Президента України № 1039/2010 «Про забезпечення продовження конструктивного партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору», яким визначаються цілі та механізми «забезпечення продовження конструктивного партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору з усіх питань, які становлять взаємний інтерес, зокрема партнерства у рамках річних національних програм, узгодженої реалізації заходів у цій сфері, відповідно до пунктів 3 і 28 частини першої статті 106 Конституції України» [9].

Суттєвим є те, що визначаються відповідні державні структури, які будуть відповідальні за сприяння узгодженому виконанню центральними органами виконавчої влади, іншими державними органами завдань щодо продовження конструктивного партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору.

Такі структури визначені у вигляді системи Національних координаторів до якої входять: «Національний координатор з питань партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору у сфері зовнішньої політики та економіки; Національний координатор з питань партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору у сфері оборони та військовій сфері; Національний координатор з питань партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору у сфері ресурсного (фінансового) забезпечення; Національний координатор з питань

партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору у сфері безпеки; Національний координатор з питань партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору у правовій сфері» [9].

Важливо, що координатори призначаються з осіб перших заступників і заступників відповідних міністрів. Це дасть можливість при прийнятті відповідних рішень уникнути зайвих погоджень. Крім того, всі Національні координатори є членами Комісії з питань партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору, яку очолює Міністр закордонних справ та яка безпосередньо підзвітна Президенту України.

Таким чином, проголошуючи позаблоковий статус, Україна жодним чином не має наміру скорочувати або обмежувати свою співпрацю з Північноатлантичним альянсом. При цьому необхідно зазначити, що принципова відмінність попереднього етапу співпраці України з Альянсом полягає в тому, що тоді основна увага приділялась питанню формалізації відносин (набуття офіційного членства в Альянсі, а не реальної інтеграції зусиль у створенні безпечного світу), а зараз мова йде про реальну інтеграцію зусиль у процесі забезпечення регіональної та глобальної безпеки.

Тому сьогодні мова йде зовсім не про зміну зовнішньополітичної стратегії України, а тільки про її корекцію відповідно до військово-політичної ситуації на євроатлантичному просторі та реальними відносинами України зі своїми сусідами.

Лісабонський (2010 р.) саміт НАТО переконливо показав, що проблема міжнародного співробітництва у військовій сфері виходить на одну з пріоритетних позицій у всій системі міжнародних відносин. Прикладом розширення і поглиблення партнерства з Північноатлантичним альянсом може слугувати наш стратегічний партнер – Російська Федерація.

Якщо звернутися до рішень лісабонського саміту стосовно відносин між НАТО і Росією, то тут слід відзначити три ключові моменти. Це, по-перше, розширення співпраці Росії та Альянсу в Афганістані, по-друге, готовність Альянсу обговорювати російські пропозиції щодо створення спільної системи ПРО, і, по-третє, фіксація відсутності взаємних військових загроз. Як наголошується в спільній заяві Ради Росія-НАТО, «безпека всіх держав у євроатлантичному співтоваристві неподільна, а безпека НАТО і Росії взаємопов'язана» [11].

У цілому можна констатувати, що через двадцять років після закінчення холодної війни Північноатлантичний альянс і Росія домовилися відкласти убік свої розбіжності і почати співробітництво з цілої низки питань. Відразу після завершення саміту Росія-НАТО Медведєв і Берлусконі провели переговори. «Сьогодні відбувся саміт Росія-НАТО ... смуга складнощів подолана», – сказав Медведєв на зустрічі з Берлусконі. Він зазначив, що проблеми, які у даний час вдається вирішувати, можна буде і надалі розв'язувати. «У нас великі плани, подумаємо, як будемо працювати і з європейською ПРО», – пояснив президент РФ [3].

Виступаючи на прес-конференції після саміту, президент Обама заявив, що одна з переваг співпраці між Росією і НАТО в питанні ПРО полягає у демонстрації того, як «тема колишньої напруженості може перетворитися у майбутньому на співробітництво». Обама, який назвав Медведєва своїм «другом і партнером», сказав, що «перезавантажуючи» відносини між США і Росією «ми також перезавантажуємо партнерство між НАТО і Росією» [4, с. 53]. Тобто, мова йде про принципову, з урахуванням національних інтересів один одного, корекцію зовнішньої політики двадцяти дев'яти держав. У зв'язку з цим необхідно нагадати, що Україна знаходиться в самому центрі цієї групи держав, і було б дуже необачно для самої України обмежувати участь у цьому загальному процесі.

У чому ж полягає об'єктивна причина активізації і розширення співпраці Росії з Альянсом? Тут мова не може йти про будь-які односторонні поступки чи необґрунтовані компроміси. Йдеться про зближення інтересів.

Нова Стратегічна концепція дала відповідь на фундаментальне питання, для чого існує НАТО. 28 країн-членів домовилися про те, що сьогодні Альянс має три основні завдання: колективна оборона, врегулювання криз і співпраця у сфері безпеки.

По суті, ніхто не може заперечувати право Альянсу ставити перед собою завдання щодо колективної оборони, врегулювання криз, які за самою своєю природою несуть потенційну загрозу і тим, хто на даний час перебуває поза їх зоною, а також здійснювати найширше співробітництво у сфері безпеки. Співпраця з військово-політичним Альянсом, який на сьогодні і на перспективу ставить перед собою такі завдання, є не тільки правом, але і справою честі кожної цивілізованої

держави. Тому співпраця Росії, України і багатьох інших держав з Альянсом являє собою одну з закономірностей сучасного військово-політичного процесу.

У 2010 р. в Росії проводилася досить активна дискусія про те, чи може і чи повинна Росія стати членом НАТО. Після лісабонського саміту можливість російського членства в альянсі допустили два відповідальних чиновника – заступник голови адміністрації президента Владислав Сурков та директор департаменту зовнішньополітичного планування МЗС Олександр Крамаренко. І хоча подібна перспектива видається досить проблематичною, сам факт дискусії про інституціональне зближенні Росії і НАТО показує, як все змінилося у відносинах між двома колишніми суперниками [5]. Адже тільки 5 лютого 2010 р. Указом Президента Російської Федерації була затверджена Воєнна доктрина, де однією з основних зовнішніх військових небезпек для Російської Федерації було визначено «прагнення наділити силовий потенціал Організації Північноатлантичного договору (НАТО) глобальними функціями, реалізованими з порушенням норм міжнародного права, наблизити військову інфраструктуру країн – членів НАТО до кордонів Російської Федерації, у тому числі шляхом розширення блоку» [1].

Що стосується загроз 21-го століття, то у Стратегічній концепції наголошується, що НАТО зверне свою увагу на такі процеси як: розповсюдження ядерної зброї, інших видів зброї масового знищення та засобів її доставки; кібернетичну безпеку; тероризм; залежність держав від життєво важливих комунікацій, транспорту і транзитних маршрутів; основні екологічні та ресурсні обмеження, в тому числі ризики для здоров'я; зміни клімату, дефіцит води та зростання потреб в енергії [12]. Тож, напевно, не може бути сумнівів, що співпраця з Альянсом за цими напрямками є корисною для всіх і кожного.

Таким чином, ми можемо однозначно говорити про те, що тенденція розширення та поглиблення співробітництва між Північноатлантичним альянсом і країнами-партнерами, однією з яких є і Російська Федерація, має досить динамічний характер. Активна участь Росії у цьому процесі є позитивним сигналом і для України. Цілком закономірно, що лідери двадцяти дев'яти країн, національні інтереси яких за багатьма параметрами не лише не збігаються, а іноді вступають у гостре і принципове протиріччя, дійшли висновку про необхідність тісної співпраці у військовій сфері. Звичайно, Україна, не може стояти поза цими процесами. Саме позаблоковий статус вимагає від України найтіснішої співпраці з усіма регіональними і глобальними системами безпеки, бо Україна – не Китай, який самостійно може створити власну систему військової безпеки.

Для того щоб співпраця між партнерами була ефективною, необхідно мати достатню інформацію про наміри та плани кожної зі сторін. Інакше кажучи, мова йде про інформаційне забезпечення процесу практичного співробітництва. Тут можна виділити два аспекти. Перший полягає у забезпеченні інформованості власних громадян про цілі, плани, механізми і перспективи співробітництва, тобто у забезпеченні розуміння громадянами кожної країни дій влади у сфері забезпечення національної і міжнародної безпеки. Другий аспект – взаємна інформація партнерів про цілі, плани, механізми і досвід практичної діяльності у сфері воєнної безпеки.

У межах однієї статті не можливо розкрити всі аспекти інформаційного забезпечення євроатлантичного співробітництва. Тому зупинимося лише на досвіді інформаційних «Міжнародних тижнів», які проводяться щорічно в Національному університеті оборони України Оборонним коледжем НАТО у Римі. Головний зміст цього заходу полягає в інформуванні учасників про актуальні проблеми діяльності Альянсу, про нові виклики безпеки на євроатлантичному просторі і реакції на них НАТО, характер внутрішніх трансформаційних процесів тощо. Беруть участь у цьому заході не тільки слухачі Університету, а й представники Генерального штабу Збройних Сил України та Міністерства оборони. Відкриті двері у цьому заході і для представників інших державних структур і установ.

Таким чином, «перезавантаження» відносин між Україною та НАТО свідчить про те, що наша держава шукає баланс інтересів у питаннях гарантування власної безпеки з найбільш впливовими партнерами, якими є як Російська Федерація, так і Організація Північноатлантичного договору. Реальне життя переконливо свідчить, що спроба самоізоляції тільки шкодить реалізації власних національних інтересів.

Яким повинен бути цей баланс у майбутньому, зможуть показати подальші дослідження перспектив розвитку зовнішньої політики України.

1. Военная доктрина Российской Федерации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.kremlin.ru/ref_notes/461. 2. Грищенко К. Поза межами шахівниці: прагматичний порядок денний української зовнішньої політики / Константин Грищенко // Дзеркало тижня. – 2010. – № 27 (807). – 17 липня – 6 серпня. 3. Заседание Совета Россия-НАТО в Лиссабоне [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rian.ru/politics/20101120/298833888.html>. 4. Мечетная Н. Конец холодной войны / Наталия Мечетная // Корреспондент. – 2010. – № 45. – С. 52-54. 5. Лукьянов Ф. Зачем России НАТО? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.inosmi.ru/op_ed/20101215/164942971.html. 6. Толочко П. Киев и НАТО: проблемы интеграции / Петр Толочко // Еженедельник 2000. – №48 (536). – 3-9 декабря 2010 г. 7. Толстов С. Європейська безпека в умовах багатопольярного світу / Сергій Толстов // Зовнішні справи. Частина № 1. – 2010. – № 3–4. – С. 50– 54. 8. Толстов С. Європейська безпека в умовах багатопольярного світу / Сергій Толстов // Зовнішні справи. Частина № 2. – 2010. – № 5–6. – С. 35– 39. 9. Про забезпечення продовження конструктивного партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору. – Указ Президента України № 1039/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/12477.html>. 10. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики. – Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2411-17>. 11. Совместное заявление Совета Россия-НАТО на заседании Совета Россия-НАТО в Лиссабоне 20 ноября 2010 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_68871.htm. 12. Стратегічна концепція оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного договору [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/en/SID-E6C32285-87441770/natolive/official_texts_68580.htm. 13. Чалий В. Ми опинилися в буферній зоні, що є небезпечною для подальшого існування незалежної України / Валерій ЧАЛИЙ // День. – 2010. – № 133. – 29 липня.